

ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԸ ԲՈՒԺՕԳՆՈՒԹՅՈՒՆ ՍՏԱՆԱԼԻՍ

Հանրամասչելի գործնական ուղեցույց
հոգեկան առողջության խնդիրներ
ունեցող անձանց համար

ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԸ ԲՈՒԺՕԳՆՈՒԹՅՈՒՆ ՍՏԱՆԱԼԻՍ

**Հանրամասչելի գործնական ուղեցույց
հոգեկան առողջության խնդիրներ
ունեցող անձանց համար**

Երևան 2013

Համաձայն Առողջադատության համաեվարհային կազմակերպության սվյալների՝ աշխարհում մոտ 450 հազար մարդ ունեն հոգեկան առողջության խնդիրներ: Մեր հանրադատությունում այդ անձանց թիվը կազմում է շուրջ 45 հազար:

Ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ մարդկանց այս խումբը խոցելի է մարդու իրավունքների դատարանության տեսանկյունից, մեկուսացված ու անտեսված հասարակության կողմից¹:

Հասարակության կողմից հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող անձանց, ինչպես նաև նրանց ընտանիքների նկատմամբ դրսևորվող խտրական ու սառը վերաբերմունքը, կարծաշիղերն ու խարամն իրենց հերթին նոյառում են այս անձանց իրավունքների խախտմանը: Մասնավորապես, դացիենները և նրանց ընտանիքները խուսափում են դիմել համադատաստիսան բժշկի կամ հաստատություն և փաստացի խախտվում է դացիենների թերևս անենակալնոր՝ բժշկական օգնություն ստանալու իրավունքը:

Նույն խարամի դատառոճ դացիենսի ընտանիքը հաճախ հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող անձին տեղավորում է հոգեբուժական հաստատությունում և մոռացության մատնում իր հարազատին: Սույն ոլորտում իրավունքների խախտման դատառո են հանդիսանում նաև ֆինանսական միջոցների հատկացումները, օրենսդրական բացերը և հատկապես իրավունքների իրակալնացմանն ուղղված իրավական ակտերը:

Սույն գրույկը դարունակում է օգտակար տեղեկատվություն բոլոր այն անձանց համար, ովքեր հետաքրքրված են հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող անձանց իրավունքների դատարանությամբ: Գրույկը հատկապես օգտակար է հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող անձանց համար: Գրույկի հեղինակները կոչ են անում նրանց իրագել լինել իրենց իրավունքներին և հետամուտ լինել այդ իրավունքների դատարանությանը:

Եթե գրույկի էջերը թերթելիս կհանդիպեք մտերի, որոնց վերաբերյալ կցանկալնալ ստանալ առավել լիարժեք տեղեկություններ, կարող եք առանց երկմտելու դիմել «Առողջադատական նախաձեռնությունների հայկական կենտրոն» հասարակական կազմակերպության իրավաբանին (Վիդլեսա Զոփունյան, հեռ.՝ 52 12 18, էլ. փոստ՝ zopunyan@healthrights.am) կամ գրույկի վերջում թվարկված կազմակերպություններին:

¹ Հելսինկյան առողջացիայի գելույցը «Մարդու իրավունքների իրավիճակը Հայաստանում» ծրագրի էրջանակներում ՀՀ րեսակատրոդական հիմնարկներում, հոգեբուժական հաստատություններում և դատարաններում 2009-2010 թթ. իրականացված մոնիթորինգի վերաբերյալ, <http://hahr.am/files/report2011-2.pdf>, «Մարդու իրավունքների վիճակը Հայաստանի Հանրադատության նյարդա-հոգեբուժական բուժհաստատություններում» գելույց. Հելսինկյան Զարաբացիական Ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակ, WHO-Aims Report on Mental Health System in Armenia. A report of the assessment of the mental health system in Armenia using the World Health Organization - Assessment Instrument for Mental Health Systems (WHO-AIMS), Yerevan, Armenia, 2009 Report to the Armenian Government on the visit to Armenia carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 10 to 21 May 2010 Strasbourg, the 17 August 2011

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Որե՞նդ դիմել հոգեկան առողջության խնդիրների դեմքում	5
Ձեր իրավունքները բժշկական օգնություն և սոցիալական աջակցություն ստանալիս	7
Ձեր իրավունքների միջազգային ոլորտը	23
Պացիենտների 14 իրավունքները և դրանց վերականգնումը խախտման դեմքում	29
Օգտակար հղումներ	31

Չեղիմակային խումբ՝

- Տաթևիկ Սասինյան,** «Չելսիմկյան ֆաղաֆացիական ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակ» ՀԿ
- Մարիեսա Թեմուրյան,** «Չելսիմկյան ֆաղաֆացիական ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակ» ՀԿ
- Սուզաննա Ղարաղաճյան,** «Չելսիմկյան ֆաղաֆացիական ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակ» ՀԿ
- Վիոլետա Զովունյան,** «Առողջադաշտահական նախաձեռնությունների հայկական կենտրոն» ՀԿ իրավաբան

Սույն գրույկը մշակվել և տպագրվել է «Առողջադաշտահական նախաձեռնությունների հայկական կենտրոն» ՀԿ կողմից՝ Բաց հասարակության հիմնադրամներ-Հայաստանի և Բաց հասարակության ինստիտուտի հանրային առողջադաշտահության ծրագրերի «Իրավունք և առողջադաշտահություն» նախաձեռնության օժանդակությամբ:

 Առողջապահական նախաձեռնությունների հայկական կենտրոն

Բաց Հասարակության Հիմնադրամներ - Հայաստան

ՈՐՏԵՂ ԴԻՍԵԼ ՀՈԳԵԿԱՆ ԱՌՈՂՋՈՒԹՅԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ԴԵՊՁՈՒՄ

Հոգեկան առողջության խնդիրների դեմքում կարող եմ դիմել Հայաստանի Հանրապետության սարածքում գործող հետևյալ հասաստություններ.

- **ՀՀ ԱՆ «Հոգեբուժական բժշկական կենտրոն» ՓԲԸ**
Նուբարաբենի հոգեբուժական կլինիկա
հասցե՝ ֆ. Երևան, Էրեբունի համայնք, Նուբարաբենի փող., շենք 1/3
հեռ.՝ 476711,
Նորֆի հոգեբուժական կլինիկա,
հասցե՝ ֆ. Երևան, Հովսեփյան փողոց թիվ 2ա,
հեռ.՝ 650832, 650851,
Ավանի հոգեբուժական կլինիկա,
հասցե՝ ֆ. Երևան, Աճառյան 21,
հեռ.՝ 616533,
Քասախի ներոզների կլինիկա,
հասցե՝ Կոսայի մարզ, գյուղ Քասախ,
հեռ.՝ (091) 215118,
- **«Սթրես» հոգեկան առողջության կենտրոն,**
հասցե՝ ֆ. Երևան, Ծարավ աղբյուրի 55ա («Պրոբեզաօրթոմեդիկ»
ՍՊԻ-ի շենք, 2-րդ եւ 3-րդ հարկեր),
հեռ.՝ 628997, 621741,
կայքէջ՝ <http://www.stresscenter.info.am>,
- **«Ինթրա» հոգեկան առողջության կենտրոն,**
հասցե՝ ֆ. Երևան, Սևաբեցի Սաֆոյի փ., 25ա,
հեռ.՝ 263543,
- **«Սյունիքի մարզային նյարդահոգեբուժական դիստանսեր» ՓԲԸ,**
հասցե՝ Սյունիքի մարզ, ֆ. Կաղան, Բաղաբերդ 48,
հեռ.՝ (0286) 53712,
- **«Գյումրու հոգեկան առողջության կենտրոն» ՓԲԸ,**
հասցե՝ Շիրակի մարզ, ֆ. Գյումրի, Ղարսի խճուղի 2ա,
հեռ.՝ (0312) 50428,
- **ՀՀ ԱՆ «Սևանի հոգեբուժական հիվանդանոց» ՓԲԸ,**
հասցե՝ Գեղարքունիքի մարզ, ֆ. Սևան, Երևանյան փող. 2,
հեռ.՝ (0261) 21413,
- **«Վարդենիսի տուն-ինստեյնս» ՊՈԱԿ,**
հասցե՝ Գեղարքունիքի մարզ, ֆ. Վարդենիս, Ջորավար Անդրանիկի 127
հեռ.՝ (0269) 24082, (0269) 22721,

- **Սևանի հոգեկան առողջության կենտրոն,**
 հասցե՝ Գեղարքունիքի մարզ, ֆ. Սևան, Նաիրյան 169 (դուրսից հարավ)
 հեռ.՝ (0261) 21359, (0261) 22417,
- **Գավառի մասնաճյուղ,**
 հասցե՝ Գեղարքունիքի մարզ, ֆ. Գավառ, Շահումյան փողոց,
 հեռ.՝ (0264) 24874,
- **Մարտունու երջանային բաժանմունք**
 հասցե՝ Գեղարքունիքի մարզ, ֆ. Մարտունի, Գեթափնյա փող. 1,
 հեռ.՝ (0262) 40369,
- **Ճամբարակի հոգեկան առողջության կենտրոն**
 հեռ.՝ (265) 22008,
- **«Լոռու մարզային հոգեյարդարանական դիստանսեր» ՓԲԸ,**
 հասցե՝ ֆ. Վանաձոր, Գ. Նժդեհի 57,
 հեռ.՝ (+374) (322) 20188,
- **«Ակադեմիկոս Ա. Հայրիյանի անվան Արմաշի առողջության կենտրոն» ՓԲԸ,**
 հասցե՝ Արարաշի մարզ, գյուղ Արմաշ,
 հեռ.՝ (+374) (234) 62193, (+374) (234) 60399:

ՋԵՐ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԸ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒՄ ՍՏԱՆԱԼԻՍ

Հիվանդությունների միջազգային դասակարգմամբ (ՀՄԴ-10) հոգեկան խանգարումը սահմանված է որդես հոգեախտաբանական կամ վարժային դրսևորումներով հիվանդագին վիճակ՝ կաղված կենսաբանական, սոցիալական, հոգեբանական, գենետիկական կամ ֆիմիական գործոնների ազդեցության հետևանքով օրգանիզմի կենսագործունեության խանգարման հետ:

Հոգեկան խանգարումների առաջացումը ղայմանավորված է սարբեր գործոններով (ալկոհոլի, թմրամիջոցների գործածում, անձնական անհաջողություններ, ազարային խաղեր, ժառանգական նախասրամադրվածություն և այլն): Ինչդես ցանկացած մարմնական հիվանդության, այնդես էլ հոգեկան խանգարման դեղմում անհրաժեես է հնարավորինս վաղ դիմել համադասալխան մասնագեեսների աջակցությանը:

Յուրաբանչյուր անձ հոգեբուժական բուժասասությունում կարող է բուժում սսանալ իր ցանկությանբ, բացառությանբ հարկադիր (ոչ հոժարակամ) և բժեկական բնույթի հարկադրանքի միջոցների կիրառման դեղմերի, որն իրականացվում է միայն դասարանի որոեմամբ:

ՀԻՇԵՔ.

Հոգեբուժական օգնություն սսանալու մարդու իրավունքը չի կարող խնչնդոսվել որևէ դեղմում:

ՀՈԳԵԿԱՆ ԱՌՈՂՋՈՒԹՅԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ ՈՒՆԵՑՈՂ ՊԱՅԻԵՆՏԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԸ

Բժեկական օգնություն և սղասարկում սսանալիս հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող անձինք կարող են և դես է օգսվեն մարդու իրավունքները սահմանող համընդհանուր նորմերից, որոնք ամրագրված են ինչդես միջազգային, այնդես էլ Հայասսանի Հանրադեսության օրենքներով:

Ըս որում, օրենքով կարգավորված են ինչդես դացիենսի հիմնական իրավունքները, այնդես էլ այդդիսի առողջադահական ծառայություն մասուցողների դարսականությունները: Այս իմասսով, որևէ սարբերություն չկա՝ վիրաբույժի կամ թերադեսի օգնությանն է դիմել հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող անձը, թե մեկ այլ դացիենս:

Հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող անձինք, ինչդես մեր հանրադեսության բոլոր բաղաբացիները, բժեկական օգնություն և սղասարկում սսանալիս օգսվում են մարդու իրավունքներից, որոնք ամրագրված են **ՀՀ Սահմանադրությանբ և «Բնակչության բժեկական օգնության և սղասարկման մասին» ՀՀ օրենքով:**

ԳԻՇԵՔ.

Հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող անձը, ինչդեպս մեկ այլ ֆազիալ, բժշկական օգնություն և սոցիալական աջակցություն ստանալիս օգտվում է հետևյալ **ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻՑ՝**

- անխստական և հարգալից վերաբերմունք ստանալու,
- բժշկական օգնություն և սոցիալական աջակցություն իրականացնողի ընտրության,
- հիգիենայի դաստիարակման համապատասխանող դասընթացներում բժշկական օգնություն և սոցիալական աջակցություն ստանալու,
- իրենց հիվանդության մասին տեղեկություններ ստանալու,
- իրենց առողջական վիճակի, հետազոտման, ախտորոշման և բուժման ընթացքում դաստիարակման տեղեկությունների գաղտնիության ապահովման,
- բուժման համար համաձայնություն տալու և (կամ) հրաժարվելու (բանավոր կամ գրավոր, բացառությամբ հարկադիր բուժման դեղորայքի),
- բուժման ընթացքում իրենց առողջությանը հասցված վնասի դիմաց փոխհատուցում ստանալու:

Անխստական և հարգալից վերաբերմունք ստանալու իրավունքը նշանակում է, որ չկան «լավ» ու «վատ», «արժանի» և «անարժան», «անվճարունակ» և «հարուստ», «հոգեկան լավ» ու «հոգեկան վատ» և «հոգեկան առողջ» դասակարգումներ, իսկ բժշկի և բուժֆրոնտ կողմից բոլոր դասակարգումների նկատմամբ էլ ղեկավարվում են հարգալից, հոգատար և բարեհամբույր վերաբերմունքով:

Հիգիենայի դաստիարակման համապատասխանող դասընթացներում բուժօգնություն ստանալու իրավունքը մի կողմից դաստիարակման նկատմամբ հարգալից վերաբերմունքի դրսևորում է, մյուս կողմից էլ նրան հնարավորություն է տալիս խուսափել ներհիվանդանոցային վարակիչ հիվանդություններից:

Բժշկական օգնություն և սոցիալական աջակցություն իրականացնողի ընտրության իրավունքն իր հերթին թույլ է տալիս դաստիարակման ազատ ընտրել այն բուժաստիճանները, որոնք ցանկանում է նա հետազոտվել կամ բուժվել, իսկ որոշ դեղորայքներում նաև՝ ընտրել բուժող բժշկին:

Իհարկե, ողջ բուժման ընթացքում ցանկացած անձ, այդ թվում՝ հոգեկան հիվանդն ունի *իր հիվանդության մասին տեղեկություններ ստանալու իրավունք*, որը նշանակում է, որ նա կարող է բժշկից դաստիարակման, որդեգրվել վերջինս լիարժեք տեղեկություն սրամադրի իր հիվանդության, կատարված հետազոտությունների արդյունքների, ախտորոշման և մատչելի բուժական միջամտությունների կամ մեթոդների մասին:

Բոլոր դաստիարակումները, այդ թվում՝ հոգեկան հիվանդությանը անձինքն ունեն իրենց *բժշկական ծրագրերի գաղտնիության ապահովման իրավունք*, որը նշանակում է, որ նրանք կարող են դաստիարակման բժշկից՝ ապահովել իրենց առողջական վիճակի, հետազոտությունների արդյունքների, ախտորոշման և բուժման ընթացքում դաստիարակման տեղեկությունների գաղտնիությունը: Նման տեղեկությունները խիստ անձնական են, իսկ հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող մարդիկ, ինչդեպս և մյուսները, ունեն անձնական կյանքի գաղտնիության իրավունք:

Բացառությամբ դասարանի որոշմամբ հարկադիր բուժման և կյանքին վսանգ սղառնացող դեղմերի, մարդիկ *իրավունք ունեն սալու իրենց համաձայնությունը կամ հրաժարվելու առաջարկվող հեճագոսություններից կամ բուժական միջանսություններից*, իսկ սա նեանակում է, որ իր սեփական առողջության վերաբերյալ վերջնական որոշում կայացնողը և առաջարկվող բուժմանը համաձայնություն սվողը կամ հրաժարվողը ղեճ է լինի միայն սվյալ անձը:

ՔԻՇԵՔ.

Եթե հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող անձը ի վիճակի չէ սալ համաձայնություն, աղա իր փոխարեն որոշում է կայացնում **միայն օրինական ներկայացուցիչը՝** համաղասասսխան լիազորագրի առկայությամբ:

Վերջաղեճ, *բուժման ընթացում հիվանդի առողջությանը հասցված վնասի դիմաց փոխհասուցում սսանալու իրավունքը* նեանակում է, որ դասափննությամբ աղացուցվելու դեղում և դասարանի որոշմամբ յուրափանչյուր ոփ կարող է ղահանջել բուժման ընթացում հասցված վնասին համարժեք հասուցում:

Ավելին, հոգեկան հիվանդներն օժսված են նաև *լրացուցիչ իրավունքներով*, որոնք սահմանված են «**Քոգեբուժական օգնության մասին**» **ՔՔ օրենքի 6-րդ հոդղածով**:

ՔԻՇԵՔ.

Քոգեկան խանգարումներով սառաղող անձինք բժեկական օգնություն սսանալիս օգսվում են հեճյալ **ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ԻՐԱՎՈՒՆԵՆԵՐԻՑ՝**

- հասսաճել նամակագրական կաղ,
- օգսվել հեռախոսակաղից,
- հանդիղել այցելուների հեճ,
- ունենալ և ձեռք բերել առաջին անհրաժեճության իրեր ու ղարագաներ,
- օգսվել անձնական հագուսից,
- հաղորղակցվել թերթերի և լրագրերի միջոցով,
- կոչվել իր անվամբ կամ ազգանվամբ,
- օգսվել սոցիալական աղահոլության իրավունքից,
- սսանալ իրավաբանական օգնություն,
- օգսվել անձնական անվսանգության աղահոլման իրավունքից,
- իրեն հասկանալի լեզվով ճեղեկություններ սսանալու իր իրավունքների, ազասությունների և ղարսականությունների վերաբերյալ,
- օգսվել իր նկասմամբ բարեկիրթ, անձը չնվասսացնող վերաբերմունքից,
- սալ համաձայնություն և ցանկացած փոլում հրաժարվել գիսական կամ փորձարարական բուժական մեթողներից և միջոցներից,

- Պահանջել իր ընտրած հոգեբույժ մասնագետի մասնակցությունը հոգեբուժական հանձնաժողովի աշխատանքներին,
- օգտվել առողջության Պահպանման իրավունքից (բավարար սնունդ, անհետաձգելի բժշկական օգնություն և այլն),
- հանգստի, ներառյալ՝ բացօթյա զբոսանքի կամ մարմնամարզության և ութժամյա գիշերային քնի իրավունք,
- որոշ բացառություններով, կնքել ֆաղափացիաիրավական գործարքներ,
- անձնական ընդունելության խնդրանքով դիմել հոգեբուժական կազմակերպության ղեկավարին, դրա գործունեության նկատմամբ հսկողություն և վերահսկողություն իրականացնող մարմիններին,
- հետազոտման, բուժման, դուրսգրման, օրենքով սահմանված իր իրավունքների Պաշտպանության և ազատությունների խախտման վերաբերյալ դիմումներով, բողոքներով, անձամբ կամ Պաշտպանի կամ օրինական ներկայացուցչի միջոցով դիմել հոգեբուժական կազմակերպության ղեկավարին, նրա վերադաս մարմնին, դատարան, դատախազություն, մարդու իրավունքների Պաշտպանին, ղեկավար և սեղական ինքնակառավարման մարմիններին, հասարակական միավորումներին և կուսակցություններին, զանգվածային լրատվության միջոցներին, ինչպես նաև մարդու իրավունքների և ազատությունների Պաշտպանության միջազգային մարմիններին կամ կազմակերպություններին:

ԲՈՒԺՅԻՄՆԱՐԿՆԵՐԻ ԵՎ ԲՈՒԺԱՇԽԱՏՈՂՆԵՐԻ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Պացիենտի իրավունքներն ունեն իրենց ադապտված **երաշխիքները**, որոնք, ինչպես իրավունքների դեբիտ էր, ամրագրված են ինչպես հայաստանյան ներդրական, այնպես էլ միջազգային օրենքներով: Եթե կա իրավունք, ադապ կա նաև այդ իրավունքի Պահպանման Պաշտպանության: Վերևում թվարկված իրավունքների իրականացման համար Պաշտպանության են **բժշկական օգնություն և սոցիալական իրականացումները** (բժշկական հաստատության սնունդ, բաժնի վարիչ, բուժող բժիշկ, բուժակ, բուժփույր և այլն): Նրանք, մասնավորապես, ՊԱՐՏԱԿԱՆ ԵՆ՝

- յուրաքանչյուր մարդու ցուցաբերել *անհետաձգելի առաջին բժշկական օգնություն*՝ անկախ այդ օգնության դիմաց վարձատրությունը երաշխավորող հիմքերի,
- սրամադրել *որակյալ* բժշկական օգնություն և սոցիալական,
- հիվանդին *սրամադրել հստակ տեղեկություն* նրան սրամադրվելիք բժշկական օգնության և սոցիալական սվյալ տեսակի, մեթոդների, ծավալների, սրամադրման կարգի, Պայմանների և կատարված ծախսերի մասին,
- ադապտվել մարդու բժշկի օգնությանը դիմելու փաստի և նրա առողջական վիճակի մասին *տեղեկությունների գաղտնիությունը*,

- հիվանդների նկատմամբ ցուցաբերել *հոգասար և հարգալից վերաբերմունք*:

ՖԻՇԵՔ.

Բժշկական օգնություն և սղասարկում ստանալիս մարդու իրավունքների խախտումների համար բժշկական օգնություն և սղասարկում իրականացնողները **դասասխանասվություն են կրում**՝ Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով:

Հիվանդների իրավունքների խախտման համար նախատեսված են համադասասխան դրույթներ ինչպես Հայաստանի Հանրապետության քրեական, այնպես էլ քաղաքացիական օրենսգրքերում: Ահա դրանցից ամենակարևորները:

- **Բժշկական օգնություն և սղասարկում իրականացնողների կողմից մասնագիտական դատականությունները չկատարելու կամ ոչ դատարար կատարելու համար նախատեսված է դասասխանասվություն **ՀՀ Քրեական օրենսգրքի 130-րդ հոդվածով**:**
- **Անձին առանց իր համաձայնության բժշկական կամ գիտական փորձերի ենթարկելու համար նախատեսված է դասասխանասվություն **ՀՀ Քրեական օրենսգրքի 127-րդ հոդվածով**:**
- **Հոգեբուժական հիվանդանոցում ամբողջական օրենսդրությամբ կամ դատարարի համար նախատեսված է դասասխանասվություն **ՀՀ Քրեական օրենսգրքի 134-րդ հոդվածով**:**
- **Առանց մասնագիտական կամ ծառայողական անհրաժեշտության բժշկական օգնություն և սղասարկում իրականացնող անձանց կողմից անձի հիվանդության կամ բժշկական սնուցման արդյունքների մասին տեղեկություններ հրատարակելու համար նախատեսված է դասասխանասվություն **ՀՀ Քրեական օրենսգրքի 145-րդ հոդվածով**:**
- **Ինչ վերաբերում է քաղաքացու կյանքին կամ առողջությանը դասառված վնասի հատուցմանը, ապա այն սահմանված է **ՀՀ Քաղաքացիական օրենսգրքի 2-րդ բաժնում**: Օրինակ, այդ օրենսգրքի **1078-րդ հոդվածի 1-ին մասը** սահմանում է, որ քաղաքացուն հատուցվում կամ նրա առողջությանն այլ վնաս դատարարի կողմից հատուցման ենթակա են տուգանքի կորցրած աշխատավարձը (եկամուսնը), որը նա ստանում էր կամ կարող էր ստանալ, ինչպես նաև առողջության ֆայնանսային հետևանքով ծագած լրացուցիչ ծախսերը՝ ներառյալ բուժվելու, լրացուցիչ սննդի, դեղամիջոցների ձեռք բերելու, դրոշմազրկում, կողմնակի խնամքի, առողջարանական-կուրորսային բուժման, հատուկ սրանտորսային միջոցների ձեռք բերելու, այլ մասնագիտություն ձեռք բերելու համար ծախսերը, եթե դատարարը է, որ տուգանքը ունի օգնության ու խնամքի նման տեսակների կարիք և չունի դրանք անվճար ստանալու իրավունք:**

Բոլոր այս հոդվածների ամբողջական տեքստերը մեջբերված են ստորև:

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

Հոդված 38.

Յուրաքանչյուր ով ունի օրենքով սահմանված եղանակներով բժեկական օգնություն և սղասարկում ստանալու իրավունք:

Յուրաքանչյուր ով ունի անվճար հիմնական բժեկական ծառայություններ ստանալու իրավունք: Դրանց ցանկը և մատուցման կարգը սահմանվում են օրենքով:

ՀՀ օրենքը «Բնակչության բժեկական օգնության և սղասարկման մասին», ընդունված՝ 04.03.1996

Հոդված 4. Բժեկական օգնություն և սղասարկում ստանալու մարդու իրավունքը

Յուրաքանչյուր ով, անկախ ազգությունից, ռասայից, սեռից, լեզվից, դավանանքից, սարիքից, առողջական վիճակից, ֆաղափական կամ այլ հայացքներից, սոցիալական ծագումից, գույքային կամ այլ դրությունից, Հայաստանի Հանրապետությունում ունի բժեկական օգնություն և սղասարկում ստանալու իրավունք:

Յուրաքանչյուր ով իրավունք ունի բժեկական օգնություն եւ սղասարկում ստանալ անվճար կամ արժույթով թայմաններով՝ ղետության կողմից երաժխավորված առողջադահական ղետական նդասակային ծրագրերի շջանակներում:

Յուրաքանչյուր ով իրավունք ունի այդ ծրագրերի շջանակներից դուրս բժեկական օգնություն եւ սղասարկում ստանալ բժեկական աղահովագրական հասուցումների, անձնական վճարումների, Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրոթյամբ նախատեսված այլ աղբյուրների հաճվին:

Հոդված 5. Մարդու իրավունքները բժեկական օգնություն և սղասարկում ստանալիս

Բժեկական օգնության դիմելիս, ինչդես նաև բժեկական օգնություն և սղասարկում ստանալիս յուրաքանչյուր ով իրավունք ունի՝

- ա) ընտրել բժեկական օգնություն և սղասարկում իրականացնողին,
- բ) ստանալ բժեկական օգնություն և սղասարկում՝ հիգիենայի դահանջներին համադասասխանող ղայմաններում,
- գ) դահանջել բժեկի օգնությանը դիմելու փաստի, իր առողջական վիճակի, հեսագոսման, ախտորոճման և բուժման ընթացում դարզված տեղեկությունների գաղտնիության աղահովում, բացի Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրոթյամբ սահմանված դեղերից,
- դ) իրազեկ լինել իր հիվանդության մասին և համաձայնություն տալ բժեկա-

կան միջամտության համար,

ե) հրաժարվել բժշկական միջամտությունից, բացի սույն օրենքով նախատեսված դեմոֆերից.

զ) արժանանալ հարգալից վերաբերմունքի՝ բժշկական օգնություն և սղասարկում իրականացնողների կողմից:

Հոդված 6. Բժշկական օգնության և սղասարկման ընթացքում հասցված վնասի փոխհատուցում ստանալու մարդու իրավունքը

Յուրաքանչյուր ով իրավունք ունի բժշկական օգնության և սղասարկման կազմակերպման և իրականացման ընթացքում իր առողջությանը հասցված վնասի դիմաց ստանալ փոխհատուցում՝ Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով:

Հոդված 7. Առողջական վիճակի մասին տեղեկություն ստանալու մարդու իրավունքը

Յուրաքանչյուր ով իրավունք ունի մասշեղի ձևով ստանալ տեղեկություն իր առողջական վիճակի, հետազոտությունների արդյունքների, հիվանդության ախտորոշման և բուժման մեթոդների, դրանց հետ կապված ռիսկի, բժշկական միջամտության հնարավոր սարբերակների, հետևանքների և բուժման արդյունքների մասին:

Մարդու առողջական վիճակի մասին տեղեկությունը նրա կամֆին հակառակ չի կարող հաղորդվել նրան կամ այլ անձանց, բացի Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված դեմոֆերից:

18 տարին չլրացած կամ օրենքով սահմանված կարգով անգործունակ ճանաչված հիվանդների առողջական վիճակի մասին տեղեկությունները տրվում են նրանց օրինական ներկայացուցիչներին:

Հոդված 8. Համաձայնությունը բժշկական միջամտության համար

Մարդու համաձայնությունը բժշկական միջամտության համար անհրաժեշտ դեպքում է, բացի սույն օրենքով նախատեսված դեմոֆերից:

Բուժողի կամ բուժվողի դատարանով համաձայնությունը կարող է լինել նաև գրավոր

Հոդված 16. Բժշկական օգնության և սղասարկման իրականացումը առանց մարդու համաձայնության

Առանց մարդու կամ նրա օրինական ներկայացուցչի համաձայնության թուլաբերական է իրականացնել բժշկական օգնություն և սղասարկում մարդու կյանքին սղառնացող վնասգի, ինչդեպ նաև շրջադատի համար վնասգ ներկայացնող հիվանդությունների դեմոֆերում՝ Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով:

Հոդված 17. Բժշկական միջամտությունից հրաժարվելը

Յուրաքանչյուր ով կամ նրա օրինական ներկայացուցիչն իրավունք ունի հրաժարվել բժշկական միջամտությունից կամ դատարանով ընդհատել այն, բացի

սույն օրենքի 16 հոդվածով նախատեսված դեղմերից:

Բժշկական միջամտությունից հրաժարվելու փաստը՝ հնարավոր հետևանքների նշումով, գրանցվում է բժշկական փաստաթղթերում և հավաստվում հիվանդի կամ նրա օրինական ներկայացուցչի կողմից:

33 օրենք «Հոգեբուժական օգնության մասին», ընդունված՝ 25.05.2004

Հոդված 6. Հոգեկան խանգարումներով տառադող անձանց իրավունք

1. Հոգեկան խանգարումներով տառադող անձանց հոգեբուժական օգնությունը երաշխավորվում է օրենքի, մարդասիրության և մարդու իրավունքների պաշտպանության սկզբունքների հիման վրա:

2. Հոգեկան խանգարումներ ունեցող անձինք ունեն Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված բոլոր իրավունքները և ազատությունները, բացառությամբ օրենքով սահմանված դեղմերի:

3. Հոգեբուժական կազմակերպությունում բուժվող հոգեկան խանգարումներ ունեցող անձինք մասնավորապես իրավունք ունեն՝

- 1) հաստատելու նամակագրական կադ,
- 2) օգտվելու հեռախոսակառայից,
- 3) հանդիպելու այցելուների հետ,
- 4) ունենալու և ձեռք բերելու առաջին անհրաժեշտության իրեր ու դարազաներ, օգտվելու անձնական հագուստից,
- 5) հաղորդակցվելու թերթերի և լրագրերի միջոցով,
- 6) կոչվելու իր անվամբ կամ ազգանվամբ,
- 7) օգտվելու սոցիալական ադախովության իրավունքից,
- 8) ստանալու իրավաբանական օգնություն,
- 9) օգտվելու անձնական անվտանգության ադախովման իրավունքից,
- 10) մայրենի կամ իրեն հասկանալի այլ լեզվով տեղեկություններ ստանալու իր իրավունքների, ազատությունների և դարտականությունների վերաբերյալ,
- 11) օգտվելու իր նկատմամբ բարեկիրթ, անձը չնվասացնող վերաբերմունքից,
- 12) տալու համաձայնություն և ցանկացած փուլում հրաժարվելու բուժական մեթոդներից և միջոցներից, եթե դրանք կիրառվում են գիտական կամ փորձարարական նդատակներով, ուղեկցվում են լուսա-, տեսա- և կինոնկարահանումներով,
- 13) դախանջելու իր ընտած հոգեբույժ մասնագետի մասնակցությունը սույն օրենքով նախատեսված հոգեբուժական հանձնաժողովի աշխատանքներին,
- 14) օգտվելու առողջության դախդանման իրավունքից, այդ թվում՝ ստանալու բավարար սնունդ, անհետաձգելի բժշկական օգնություն, ինչդես նաև զննության ենթարկվելու իր նախընտած բժշկի կողմից սեփական միջոցների հաշվին,

15) հանգստի, ներառյալ՝ բացօթյա զբոսանքի կամ մարմնամարզության և ութ-ժամյա գիշերային քնի իրավունքը, որի ընթացքում արգելվում է նրան ներգրավել բժշկական կամ այլ գործողություններում,

16) կնքելու փառաբանական գործարքներ, բացառությամբ փառաբանական օրենսդրությամբ սահմանված սահմանափակումների,

17) անձնական ընդունելության խնդրանքով դիմելու հոգեբուժական կազմակերպության ղեկավարին, դրա գործունեության նկատմամբ հսկողություն և վերահսկողություն իրականացնող մարմիններին,

18) հետազոտման, բուժման, դուրսգրման, օրենքով սահմանված իր իրավունքների պաշտպանության և ազատությունների խախտման վերաբերյալ դիմումներով, բողոքներով, անձամբ կամ դաշտանի կամ օրինական ներկայացուցչի միջոցով դիմելու հոգեբուժական կազմակերպության ղեկավարին, նրա վերադաս մարմին, դասարան, դասախազություն, մարդու իրավունքների պաշտպանին, ղեկավար և ղեկավար ինֆունկտուալ մարմիններին, հասարակական միավորումներին և կուսակցություններին, զանգվածային լրատվության միջոցներին, ինչպես նաև մարդու իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության միջազգային մարմիններին կամ կազմակերպություններին:

4. Հոգեբուժական կազմակերպությունում բուժվող հոգեկան խանգարում ունեցող անձինք իրազեկվում են իրենց իրավունքների, հոգեբուժական հաստատությունում զսնվելու նպատակի և դասձառների մասին՝ դրանց վերաբերյալ նշում կատարելով բժշկական փաստաթղթերում: Հոգեկան խանգարումներով տառապող անձանց իրավունքների իրազեկման թերթիկի ձևը հաստատում է առողջապահության ոլորտում լիազոր ղեկավար մարմինը:

5. Հիվանդանոցային և արտաբուժական հիվանդանոցային տալիսաններում բուժվող հոգեկան խանգարումներով տառապող անձինք իրենց իրավունքներն իրականացնում են անձամբ կամ օրինական ներկայացուցչի միջոցով:

6. Հոգեկան խանգարումներով տառապող անձինք իրավունք ունեն ֆինվելու և վերաֆինվելու բժշկասոցիալական փորձաֆիննական հանձնաժողովների կողմից:

7. Սույն հոդվածի 3-րդ մասի 1-5-րդ, 15-րդ (բացառությամբ հանգստի և ութ-ժամյա գիշերային քնի իրավունքի) և 16-րդ կետերով սահմանվող իրավունքները կարող են սահմանափակվել օրենքով կամ հետազոտող բժշկի կամ հոգեբուժական հանձնաժողովի կողմից, եթե դրանց իրականացումը վստահ է ներկայացնում հիվանդի կամ հասարակության համար կամ խոչընդոտում է բժշկական հետազոտությանը կամ փորձաֆիննությանը: Հոգեբուժական հանձնաժողովի կամ հետազոտող բժշկի կայացրած որոշումները ղեկ է լինեն դասձառաբանված և դասարադիր ամրագրվեն բժշկական փաստաթղթերում: Նշված հիմքերով իրավունքների սահմանափակման մասին նույն օրը իրազեկվում է հոգեկան հիվանդությամբ տառապող անձը, և համադասասխան գրառում է կատարվում բժշկական փաստաթղթերում: Նշված հիմքերի վերացման դեմքում հոգեբուժական կազմակերպությունը դասարավոր է նույն օրը սահմանափա-

կումների վերացման մասին տեղեկացնել հիվանդին՝ համադասասխան նշում կատարելով բժշկական փաստաթղթերում:

8. Հոգեբուժական կազմակերպությունում բուժվող հոգեկան խանգարումներով տառադող անձանց իրավունքների իրականացման ընթացակարգերը (այսուհետ՝ իրավունքների իրականացման ընթացակարգ) սահմանվում են սույն օրենքի բաղկացուցիչ մաս կազմող հավելվածով:

9. Հոգեբուժական կազմակերպությունում բուժվող հոգեկան խանգարումներով տառադող երեխաները ունեն սույն հոդվածի 3-րդ մասի 1-18-րդ կետերով, ինչդեռ նաև «Երեխայի իրավունքների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքով նախատեսված իրավունքները:

10. Բուժման, հետազոտման, դուրսգրման հարցերով հոգեբուժական կազմակերպությանը դիմելու, ինչդեռ նաև սույն հոդվածի 3-րդ մասի 12-13-րդ և 18-րդ կետերով նախատեսված իրավունքներն իրականացնում է հոգեկան խանգարումներ ունեցող երեխայի օրինական ներկայացուցիչը:

11. Ոչ հոժարակամ (հարկադիր) հոսպիտալացման կամ հոգեբուժական կազմակերպությունում զսնվելու ընթացքում հոգեբույժի որոշմամբ հոգեկան խանգարմամբ տառադող անձի նկատմամբ կարող են կիրառվել ֆիզիկական զստման (գոտիներ, հասուկ հագուստներ) ու մեկուսացման միջոցներ, հանդարեցման բժշկական մեթոդներ, որոնց կիրառման ու սևողության մասին բժշկական փաստաթղթերում կատարվում է լրացման փաստագրման գրառում:

Հոդված 13. Զաղաֆացիների հոգեկան առողջության վերաբերյալ տեղեկություններ սրամադրելու մասին

Զաղաֆացիների հոգեկան առողջության վերաբերյալ տեղեկությունները բժշկական գաղտնիք են: Այդպիսի տեղեկությունները սրամադրվում են հիվանդին և նրա օրինական ներկայացուցչին նրանց լրացումով՝ օրենքով սահմանված դեմքերում և կարգով, ինչդեռ նաև օրենքով սահմանված այլ դեմքերում: Հոգեբուժական հետազոտման սվյալները և եզրակացությունը գրանցվում են բժշկական փաստաթղթերում (ամբուլատոր փայտում կամ հիվանդության լրացման նկարագրում):

Հոդված 15. Բուժում իրականացնելու համար համաձայնությունը

1. Հոգեկան խանգարումով տառադող անձի բուժումը կատարվում է նրա կամ նրա օրինական ներկայացուցչի գրավոր դիմումի հիման վրա, բացառությամբ սույն Հոդվածի 3-րդ մասով նախատեսված դեմքերի:

2. Բժիշկը լրացում է հոգեկան խանգարումով տառադող անձին կամ նրա օրինական ներկայացուցչին տեղեկություններ սրամադրել հոգեկան խանգարման բնույթի, առաջարկվող բուժման մոտեցման, մեթոդաբանության, սևողության, ինչդեռ նաև կողմնակի ազդեցության և ակնկալվող արդյունքների մասին: Դրանց վերաբերյալ բժշկական փաստաթղթերում (ամբուլատոր փայտում կամ հիվանդության լրացման նկարագրում) կատարվում է գրանցում:

3. Հոգեկան խանգարումով տառադող անձի բուժումը կարող է իրականացվել

առանց նրա կամ նրա օրինական ներկայացուցչի համաձայնության՝ միայն օրենքով նախատեսված բժշկական բնույթի հարկադրական միջոցների կիրառման և ոչ հոծարական (հարկադիր) հոսդիսալացման դեմքերում:

Հոդված 16. Բուժումից հրաժարվելը

1. Հոգեկան խանգարումով տառադող անձը կամ նրա օրինական ներկայացուցիչն իրավունք ունի հրաժարվելու առաջարկված բուժօգնությունից կամ դադարեցնելու այն, բացառությամբ սույն օրենքի 15-րդ հոդվածի 3-րդ մասում նշված դեմքերի:

2. Բուժումից հրաժարվող անձին կամ նրա օրինական ներկայացուցչին ղեկավարելու բացարձակ բուժման դադարեցման հետ կապված հնարավոր հետևանքները:

3. Բուժօգնություն ստանալուց հրաժարվելու և բուժման դադարեցման հետ կապված հնարավոր հետևանքների մասին տեղյակ դառնալու փաստը արձանագրվում է բժշկական փաստաթղթերում՝ բուժօգնությունից հրաժարվող անձի կամ նրա օրինական ներկայացուցչի և հոգեբույժի ստորագրությամբ:

Հոդված 18. Հոծարական հոսդիսալացման հիմքերը

Ընդհանուր հսկողության հոգեբուժական բաժանմունք հոսդիսալացման հիմք է անձի հոգեկան խանգարման առկայությունը և բժիշկ-հոգեբույժի սագիտման հետազոտության կամ բուժման մասին եզրակացությունը, ինչդեպ նաև Հայաստանի Հանրադատության օրենսդրությամբ սահմանված դեմքերում հոգեբուժական փորձաքննություն իրականացնելու անհրաժեշտությունը:

Հոդված 19. Հոգեբուժական հետազոտումը

1. Հոգեբուժական հետազոտումն իրականացվում է անձի հոգեկան խանգարման առկայությունը ճշտելու, ինչդեպ նաև հոգեբուժական օգնության անհրաժեշտությունը գնահատելու նդասակով:

2. Հոգեբուժական հետազոտում իրականացնող բժիշկը դարսավոր է հետազոտվողին կամ նրա օրինական ներկայացուցչին ներկայանալ որդես հոգեբույժ և հայտնել կատարվող հետազոտության բնույթի ու հետևանքների մասին:

3. Հոգեբուժական հետազոտումն իրականացվում է հետազոտվողի կամ նրա օրինական ներկայացուցչի համաձայնությամբ՝ հիվանդի վիճակի և հետազոտման բնույթի վերաբերյալ վերջիններիս լիարժեք տեղեկություն սալուց հետո:

4. Հոգեբուժական հետազոտումը կարող է իրականացվել առանց հետազոտվողի կամ նրա օրինական ներկայացուցչի համաձայնության միայն այն դեմքերում, երբ հետազոտվողը, հոգեկան վիճակից ելնելով, անկարող է արսահայտել իր ազատ կամքը և չունի օրինական ներկայացուցիչ:

Հոդված 20. Այլ բժիշկ-մասնագետի եզրակացությունը

Անձի հոգեկան առողջության վերաբերյալ այլ բժիշկ-մասնագետի (ոչ հոգեբույժի) եզրակացությունը հիմք չէ անձին հոգեկան հիվանդ ճանաչելու համար:

Հոդված 21. Ընդհանուր հսկողության հոգեբուժական բաժանմունքից հիվանդի դուրսագրումը

1. Ընդհանուր հսկողության հոգեբուժական բաժանմունքից հիվանդի դուրսագրումը կատարվում է նրա առողջացման և հոգեկան վիճակի բավարար լինելու դեմքում, եթե վերացել է հետագա սնացիոնար բուժման կարիքը, կամ եթե ավարտվել են հետազոտման կամ փորձաքննության ժամկետները:

2. Ընդհանուր հսկողության հոգեբուժական բաժանմունքում հոժարակամ (կամավոր) կարգով զսնվող հիվանդի դուրսագրումը կատարվում է հոգեբույժի եզրակացության հիման վրա կամ հիվանդի ղախանջով, բացառությամբ սույն օրենքի 22-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված դեմքերի: Նշված դեմքերում հոգեբուժական կազմակերպության սնօրենը սույն օրենքի 22-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված կարգով դիմում է դատարան: Դուրսագրումից առաջ հոգեբուժական կազմակերպության սնօրենը գրավոր ծանուցում է հիվանդի օրինական ներկայացուցչին՝ ծանուցագրում նշելով դուրսագրման օրը և ժամը:

Հոդված 22. Ոչ հոժարակամ (հարկադիր) հոստիսալացման կարգը

1. Հոգեկան խանգարումներով տառապող անձն առանց իր կամ օրինական ներկայացուցչի համաձայնության կարող է հոստիսալացվել հոգեբուժական հանձնաժողովի կողմից ղարտադիր հետազոտվելուց հետո, եթե՝

1) նա վստահ է ներկայացնում իր կամ այլ անձանց համար, կամ

2) բուժում չհրականացնելը կամ բուժումը դադարեցնելը կարող է վատթարացնել հիվանդի առողջական վիճակը:

2. Սույն հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված դեմքերում հոգեբուժական հանձնաժողովի կողմից հոստիսալացման մասնագիտական հիմնավորվածությունը հաստատելու դեմքում համադասասխան հոգեբուժական կազմակերպության սնօրենը հոգեկան խանգարումներով տառապող անձի կողմից բուժումից հրաժարվելու կամ բուժումը դադարեցնելու ղախանջ ներկայացնելուց հետո՝ 72 ժամվա ընթացքում, դիմում է դատարան՝ Հայաստանի Հանրապետության փողոցային կառավարության օրենսգրքի 30-րդ գլխով սահմանված կարգով անձին հոգեբուժական հիվանդանոցային ոչ հոժարակամ (հարկադիր) բուժման ենթարկելու համար:

Հոդված 24. Հոգեբուժական օգնություն և ծառայություններ իրականացնելու հետ կապված գործողությունների բողոքարկումը

1. Հոգեբուժական օգնություն և ծառայություններ իրականացնող հոգեբույժի կամ այլ մասնագետի գործողությունները կարող են բողոքարկվել դատական կարգով:

2. Բողոքը ներկայացնում է հոգեկան խանգարում ունեցող անձը կամ նրա օրինական ներկայացուցիչը՝ օրենքով սահմանված կարգով:

ՀՀ Քրեական օրենսգրքի, ընդունված՝ 18.04.2003

Հոդված 98. Բժեկական բնույթի հարկադրանքի միջոցների սեսակները

1. Բժշկական բնույթի հարկադրանքի միջոցներ են՝

1) հոգեբույժի մոտ արտահիվանդանոցային հսկողությունը և հարկադիր բուժումը,

2) հոգեբուժական կազմակերպությունների ընդհանուր հսկողության հոգեբուժական բաժանմունքում հարկադիր բուժումը,

3) հոգեբուժական հիվանդանոցի հասուկ սիտի հոգեբուժական բաժանմունքում հարկադիր բուժումը:

2. Մեղսունակությունը չբացառող հոգեկան խանգարման վիճակում կասարված հանցանքի համար դասադարձված, բայց ակոհոլամոլությունից, թմրամոլությունից կամ թունամոլությունից կամ մեղսունակությունը չբացառող հոգեկան խանգարումներից բուժման կարիք ունեցող անձանց նկատմամբ դասարանը դասժի հետ մեկտեղ կարող է նշանակել հոգեբույժի մոտ արտահիվանդանոցային հսկողություն և հարկադիր բուժում:

Հոդված 99. Հոգեբույժի մոտ արտահիվանդանոցային հսկողությունը և հարկադիր բուժումը

Հոգեբույժի մոտ արտահիվանդանոցային հսկողություն և հարկադիր բուժում կարող է նշանակվել, եթե անձն իր հոգեկան վիճակով հոգեբուժական հիվանդանոցում սեղավորման կարիք չունի:

Հոդված 100. Հարկադիր բուժումը հոգեբուժական կազմակերպություններում

1. Հոգեբուժական կազմակերպությունների ընդհանուր հսկողության հոգեբուժական բաժանմունքում դասարանի որոշմամբ հարկադիր բուժում կարող է նշանակվել, եթե անձի հոգեկան խանգարման վիճակը թափանցում է բուժման, խնամքի և հսկողության այնպիսի դրամաներ, որոնք կարող են իրականացվել միայն հիվանդանոցային ձևով:

2. Հոգեբուժական հիվանդանոցի հասուկ սիտի հոգեբուժական բաժանմունքում դասարանի որոշմամբ հարկադիր բուժում կարող է նշանակվել այն անձի նկատմամբ, որը հոգեկան վիճակով վստահավոր է իր և այլ անձանց համար և թափանցում է մշակական հսկողություն:

Հոդված 134. Հոգեբուժական հիվանդանոցում ամօրինի սեղավորելը կամ դադարելը

1. Հոգեբուժական հիվանդանոցում ամօրինի սեղավորելը կամ դադարելը՝ դասժվում է ազատագրվմամբ՝ առավելագույնը երեք ամսի ժամկետով:

2. Նույն գործողությունը, որը՝

1) կասարվել է շահադիտական դրդումներով,

2) կասարվել է թաշտոնական դիրքն օգտագործելով,

3) անզգուշությամբ առաջացրել է սուժողի մահ կամ այլ ծանր հետևանքներ՝

դասժվում է ազատագրվմամբ՝ չորսից ութ ամսի ժամկետով՝ որոշակի դաս-

սոսններ զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքից զրկելով՝ առավելագույնը երեք տարի ժամկետով կամ առանց դրա:

Հոդված 127. Անձին առանց իր համաձայնության բժշկական կամ գիտական փորձերի ենթարկելը

1. Անձին՝ առանց իր ազատ կամաբարձության և իրազեկված ու դատարարի ձևակերտված համաձայնության բժշկական կամ գիտական փորձերի ենթարկելը՝

դասվում է տուգանքով՝ նվազագույն աշխատավարձի երկուհարյուրադասիկից չորսհարյուրադասիկի չափով՝ որոշակի դատարարներ զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքից զրկելով՝ առավելագույնը երեք տարի ժամկետով կամ առանց դրա:

2. Նույն արարքը, որը կատարվել է՝

- 1) անօգնական վիճակում զսնվող անձի նկատմամբ,
- 2) հանցավորից նյութական կամ այլ կախվածության մեջ զսնվող անձի նկատմամբ,
- 3) անչափահասի նկատմամբ՝

դասվում է ազատազրկմամբ՝ մեկից երեք տարի ժամկետով՝ որոշակի դատարարներ զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքից զրկելով՝ առավելագույնը երեք տարի ժամկետով կամ առանց դրա:

3. Նույն արարքը, որը կատարվել է կազմակերպված խմբի կողմից կամ անզգուշությամբ առաջացրել է ծանր հետևանքներ՝

դասվում է ազատազրկմամբ՝ երկուսից վեց տարի ժամկետով՝ որոշակի դատարարներ զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքից զրկելով՝ առավելագույնը երեք տարի ժամկետով կամ առանց դրա:

Հոդված 129. Հիվանդին օգնություն ցույց չսալը

1. Հիվանդին առանց հարգելի դատարարի օգնություն ցույց չսալն այն անձի կողմից, ով դատարար էր դա ցույց սալ, եթե հիվանդի առողջությանն անզգուշությամբ դատարարվել է ծանր կամ միջին ծանրության վնաս՝

դասվում է տուգանքով՝ նվազագույն աշխատավարձի հիսնադասիկից հարյուրադասիկի չափով, կամ կալանքով՝ մեկից երկու ամիս ժամկետով:

2. Նույն արարքը, որն անզգուշությամբ առաջացրել է հիվանդի մահ՝

դասվում է ազատազրկմամբ՝ առավելագույնը երեք տարի ժամկետով՝ որոշակի դատարարներ զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքից զրկելով՝ առավելագույնը երեք տարի ժամկետով կամ առանց դրա:

Հոդված 130. Բժշկական օգնություն և սղասարկում իրականացնողների կողմից մասնագիտական դատարարությունները չկատարելը կամ ոչ դատարար կատարելը

1. Բժշկական օգնություն և սղասարկում իրականացնողների կողմից մաս-

նագիտական դասականությունները չկասարելը կամ ոչ դասաճան կասարելը՝ դրանց նկատմամբ անփոփոխ կամ անբարեխիղճ վերաբերմունքի հետևանքով, եթե բուժվող հիվանդի առողջությանն անզգուշությամբ դասճանաչվել է ծանր կամ միջին ծանրության վնաս՝

դասվում է տուգանքով՝ նվազագույն աշխատավարձի հարյուրադասիկից երկուհարյուրադասիկի չափով, կամ կալանքով՝ առավելագույնը երեք ամիս ժամկետով:

2. Նույն արարքը, որն անզգուշությամբ առաջացրել է բուժվող հիվանդի մահ կամ մարդու իմունային անբավարարության վարակի հարուցիչով վարակում՝ *դասվում է ազատազրկմամբ՝ երկուսից վեց տարի ժամկետով՝ որոշակի դատաժամանակներ զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքից զրկելով՝ առավելագույնը երեք տարի ժամկետով կամ առանց դրա:*

Հոդված 145. Բժեկական գաղտնիքը հրադարակելը

1. Առանց մասնագիտական կամ ծառայողական անհրաժեշտության բժեկական օգնություն և սղասարկում իրականացնող անձանց կողմից անձի հիվանդության կամ բժեկական ստուգման արդյունքների մասին տեղեկություններ հրադարակելը՝

դասվում է տուգանքով՝ նվազագույն աշխատավարձի երկուհարյուրադասիկից հինգհարյուրադասիկի չափով, կամ որոշակի դատաժամանակներ զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքից զրկելով՝ երկուսից հինգ տարի ժամկետով, կամ կալանքով՝ մեկից երկու ամիս ժամկետով:

2. Սույն հոդվածի առաջին մասով նախատեսված գործողությունները, որոնք անզգուշությամբ առաջացրել են ծանր հետևանքներ՝

դասվում են ազատազրկմամբ՝ առավելագույնը չորս տարի ժամկետով՝ որոշակի դատաժամանակներ զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքից զրկելով՝ առավելագույնը երեք տարի ժամկետով կամ առանց դրա:

ՀՀ Զաղաքագիտական օրենսգրքի, ընդունված՝ 05.05.1998

Հոդված 1078. Առողջության ֆայթայմամբ դասճանաչված վնասը հասուցելու ծավալը և բնույթը

1. Զաղաքագույն հաշմանություն կամ նրա առողջությանն այլ վնաս դասճանաչվելու դեպքում հասուցման ենթակա են տուժողի կորցրած աշխատավարձը (եկամուսը), որը նա ստանում էր կամ կարող էր ստանալ, ինչպես նաև առողջության ֆայթայման հետևանքով ծագած լրացուցիչ ծախսերը՝ ներառյալ բուժվելու, լրացուցիչ սննդի, դեղամիջոցներ ձեռք բերելու, դրամագրավորման, կողմնակի խնամքի, առողջարանական-կուրորսային բուժման, հասուցի սրանտորսային միջոցներ ձեռք բերելու, այլ մասնագիտություն ձեռք բերելու համար ծախսերը, եթե դրանք վերաբերում են, որ տուժողն ունի օգնության ու խնամքի նման տեսակների կարիք և չունի դրանք անվճար ստանալու իրավունք:

2. Կորցրած աշխատավարձը (եկամուսը) սահմանելիս տուժողին՝ հաշմանության

կամ առողջության այլ վնասի հետ կապված, նշանակված հաշմանդամության կենսաթոշակը, ինչդեռ նաև այլ կենսաթոշակներն ու նոդախնայերը և այլ նմանօրինակ վճարները, որոնք նշանակվել են առողջության փայտյունից առաջ կամ հետո, հաշվի չեն առնվում ու չեն հանգեցնում վնասի հասուցման չափի նվազեցման (հաշվի չեն առնվում ի հաշիվ վնասի հասուցման): Վնասը հասուցելիս հաշվի չի առնվում նաև տուժողի կողմից առողջության փայտյունից հետո ստացած աշխատավարձը (եկամուսը):

3. Տուժողին դասճառված վնասի հասուցման ծավալը և չափը կարող է մեծացվել օրենքով կամ դրամադրով:

ՀՀ օրենք «Անհասական սվյալների մասին», ընդունված՝ 08.10.2002

Հոդված 3. Օրենքում օգտագործվող հիմնական հասկացությունները

Անհասական սվյալ՝ ֆիզիկական անձին վերաբերող փաստերի, դեղմերի, հանգամանքների մասին ցանկացած սվյալ այնդիսի տեսքով, որը թույլ է տալիս կամ կարող է թույլ տալ նույնականացնել անհասի ինքնությունը

Հոդված 4. Անհասական սվյալների մշակման հիմնական սկզբունքները

1. Անհասական սվյալները հավաքվում են մշակվում են օրինական ձևով:

2. Անհասական սվյալները հավաքվում են հստակ սահմանված կամ հայտարարված օրինական նորմաների համար եւ չեն կարող օգտագործվել այլ նորմաներով, բացառությամբ օրենսդրությամբ սահմանված դեղմերի:

Արգելվում է այնդիսի անհասական սվյալների հավաքումն ու մշակումը, որոնք անհրաժեշտ չեն սվյալների մշակման նորմաների իրականացման համար:

3. Անհասական սվյալները դասակարգվում են այնքան ժամանակ, որքան դասակարգում է այն նորմաները, որի համար դրանք հավաքվել են մշակվել են, եթե օրենքով այլ բան նախատեսված չէ:

Հոդված 7. Անհասական սվյալների մշակումը դրանց և տեղական ինքնակառավարման մարմինների, դրանց կամ համայնքային հիմնարկների կողմից

Անհասական սվյալների մշակումը համարվում է օրինական, եթե՝

անհասական սվյալները մշակվում են սվյալների սուբյեկտի համաձայնությամբ, անհասական սվյալների մշակումը նախատեսված է օրենսդրությամբ, կամ ուղղակի բխում է օրենքից, կամ անհրաժեշտ է օրենքի դրանցում կատարելու համար, անհասական սվյալները մշակվում են դրանց և հասարակական անվտանգությունն անմիջական ստանալիս դրանց դրանցում համար:

Սվյալների սուբյեկտի համաձայնությունն անհասական սվյալների մշակման միանշանակ, ցանկացած ձևով արտահայտված կամավոր թույլտվությունն է: Սվյալների սուբյեկտը յուրաքանչյուր դեպքի կարող է համաձայնությունը գրավոր ձևով հետ կանչել: Համաձայնության հետևանքը հետադարձ ուժ չունի:

Ինչդեռ Զայասանի Զանրադասության բոլոր բաղադրիչների, այնպես էլ հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող անձանց իրավունքները երաշխավորված են ոչ միայն ներդրական, այլ նաև միջազգային սարքեր նորմերով: Մինչ օրս Զայասանի Զանրադասությունը միացել է սարքեր միջազգային լոկալիզացիայի, որոնք հանդիսանում են մեր երկրի իրավական համակարգի բաղկացուցիչ մասը: Բժշկական օգնության և սոցիալական ուղորդում հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող անձանց իրավունքների շեշտանկյունից առավել կարևորներն են՝

- **Քաղաքացիական և բաղադրական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագիր (ՔՔԻՄԴ)**, որին Զայասանի Զանրադասությունը միացել է 1993 թվականի հունիսի 23-ին և Զայասանի Զանրադասության համար ուժի մեջ է մտել նույն սարվա սեղանների 23-ին,
- **Տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների մասին միջազգային դաշնագիր (ՏՏՄՄԻՄԴ)**, որին Զայասանի Զանրադասությունը միացել է 1993 թվականին, Զայասանի Զանրադասության համար ուժի մեջ է մտել նույն սարվա սեղանների 23-ին,
- **Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների դաշնագրի մասին եվրոպական կոնվենցիա (Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիա, ՄԻԵԿ)**, որը Զայասանի Զանրադասությունը ստորագրել է 2001 թվականի հունվարի 25-ին, վավերացվել և Զայասանի Զանրադասության համար ուժի մեջ է մտել 2002 թվականի ապրիլի 26-ին,
- **Եվրոպական սոցիալական խարտիա**, որը Զայասանի Զանրադասությունը ստորագրել է 2004 թվականի հունվարի 21-ին և Զայասանի Զանրադասության համար ուժի մեջ է մտել նույն սարվա հոկտեմբերի 18-ին:

ԶԻՇԵՔ.

Միջազգային լոկալիզացիայի Զայասանի Զանրադասության իրավական համակարգի բաղկացուցիչ մասն են: Եթե վավերացված միջազգային լոկալիզացիան սահմանվում են այլ նորմեր, քան նախատեսված են օրենքներով, ապա կիրառվում են այդ նորմերը:

Միջազգային իրավունքի հանրաճանաչ նորմերի և սկզբունքների որդեգրմամբ Զայասանի Զանրադասությունը սահմանել է դարձականություններ, որոնց ուժով յուրաքանչյուր ով, այդ թվում՝ հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող անձը, ունի ազատության և անձնական անձեռնմխելիության, անձնական կյանքի գաղտնիության, շեղեկավորություն սահմալու, մարդու մարմնի անձեռնմխելիության, կյանքի, առողջության առավելագույն հասանելի մա-

կարգակի, խոստանգումներից և դաժան, անմարդկային ու արժանադատաբար չթյուրնը նվաստացնող վերաբերմունքից ազատ լինելու, հանրային ֆաղափակա- նությանը մասնակցելու և, վերջապես, հավասարության իրավունքներ:

ԱՂՅՈՒՄԱԿ. Բուժօգնություն ստանալու ոլորտում մարդու իրավունքների վերաբերյալ հիմնական միջազգային չափանիշները

Իրավունքի անվանումը	Համադասասխան միջազգային փաստաթուղթը	Խախտման օրինակ
Ազատության և անձնական անձեռնմխելիության իրավունք	ԶԶԻՄԴ, հոդվ. 9.1 ՄԻԵԿ, հոդվ. 5.1	Հոգեբուժարանում բուժվող և ռե- միսիայի փուլում գտնվող հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող անձին թույլ չեն տալիս օգտվել օրական զբոսանքից:
Անձնական կյան- քի և գաղտնիու- թյան իրավունք	ԶԶԻՄԴ, հոդվ. 17.1 ՄԻԵԿ, հոդվ. 8.1	Պոլիկլինիկա դիմած հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող անձի ախտորոշումը հրատարակ- վում է և հայտնի դառնում ինչպես հիմնարկի ողջ բուժանձնակազ- մին, այնպես էլ մյուս հիվանդներ- ռին:
Տեղեկատվության իրավունք	ԶԶԻՄԴ, հոդվ. 19.2 ՄԻԵԿ, հոդվ. 8.1	Հիվանդանոցում մեծում են հո- գեկան առողջության խնդիրներ ունեցող անձին իր բուժման և այլընտրանքների վերաբերյալ լիար- ժեք տեղեկատվություն սրամադրել:
Մարմնի անձեռնմխելիու- թյան իրավունք	ԶԶԻՄԴ, հոդվ. 19.2 ՄԻԵԿ, հոդվ. 5.1	Հիվանդանոցում հոգեկան հի- վանդությամբ տառապող անձին իր կամքին հակառակ ենթարկում են բժշկագիտական փորձարկման:
Կյանքի իրավունք	ԶԶԻՄԴ, հոդվ. 19.2 ՄԻԵԿ, հոդվ. 2.1	Հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող անձին հրաժարվում են մոտենալ ու ցուցաբերել առաջին բուժօգնություն:
Առողջության առավելագույնս հասանելի մա- կարդակի իրա- վունք	ՏՏՄՄԻՄԴ, հոդվ. 12 ԵՍԽ, հոդվ. 11	Հոգեկան առողջության խնդիր ունեցող անձին չի տրամադրվում սվյալ կլինիկայի դայնամետրում հնարավոր բուժման ամբողջական ծավալը:

<p>Խոցանգումնե- րից և դաժան, անմարդկային ու արժանադասվու- թյունը նվաստաց- նող վերաբերմուն- քից ազատ լինելու իրավունք</p>	<p>ԶԶԻՄԴ, հոդվ. 7 ԶԶԻՄԴ, հոդվ. 10.1 ՄԻԵԿ, հոդվ. 3</p>	<p>Ոստիկանությունում հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող անձի վրա գործադրում են հոգեբա- նական ճնշում՝ նրանից ցուցմունք կորզելու նպատակով:</p>
<p>Հանրային ֆաղա- փականությանը մասնակցելու իրավունք</p>	<p>ԶԶԻՄԴ, հոդվ. 25</p>	<p>Հոգեկան առողջության խնդիր ու- նեցող անձին մերժում են մասնակ- ցելու համայնքային զարգացման ծրագրերում:</p>
<p>ԽՏՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒ- ՆԻՑ ԳԵՐԾ ՄՆԱԽՈՒ և հավասարության իրավունք</p>	<p>ԶԶԻՄԴ, հոդվ. 26 ԶԶԻՄԴ, հոդվ. 2.2 ՏՍՄԻՄԴ, հոդվ. 2.2 ՄԻԵԿ, հոդվ. 14 ԵՍԽ, հոդվ. 11</p>	<p>Վիրաբուժական բաժանմունքում անհարկի ձգձգում են հոգեկան հիվանդությանը սառառող անձի ողանալին վիրահատությունը, չնա- յած վիրահատվողների հերթի բա- ցակայությանը:</p>

ՀԻՇԵՔ.

Մարդու իրավունքների վերաբերյալ միջազգային նորմերը

1. ԱԶԱՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԱՆՁԵՌՆՄԵԼԻՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

Յուրաֆանջյուր ու ունի ազատության և անձնական անձեռնմխելիու-
թյան իրավունք: Ոչ ոք չպետք է ենթարկվի կամայական ձերբակալման
կամ կալանփ: Ոչ ոք չպետք է զրկվի ազատությունից այլ կերպ, քան այն-
դիսի հիմքերով և այնպիսի ընթացակարգին համադասասխամ, որոնք
սահմանված են օրենքով (ԶԶԻՄԴ 9-րդ հոդվածի 1-ին մաս):

Յուրաֆանջյուր ու ունի ազատության և անձնական անձեռնմխելիու-
թյան իրավունք: Ոչ ոքի չի կարելի ազատությունից զրկել այլ կերպ, քան
հետևյալ դեպքերում և օրենքով սահմանված կարգով՝ անձանց օրինա-
կան կալանփ վերցնելը՝ վարակիչ հիվանդությունների տարածումը
կանխելու նպատակով, ինչպես նաև հոգեկան հիվանդներին, հարե-
ցողներին կամ թմրամոլներին կամ թափառաբեկներին օրինական
կալանփ վերցնելը (ՄԻԵԿ-ի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի «ե» կետ):

2. ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԿՅԱՆՔԻ ԵՎ ԳԱՂՏՆԻՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

Ոչ ոք չի կարող ենթարկվել ֆնահաճ կամ անօրինական միջամտության
իր անձնական և ընտանեկան կյանքին, ֆնահաճ կամ անօրինական
ոսնձգության իր բնակարանի անձեռնմխելիության կամ իր թղթակ-
ցության գաղտնիքի նկատմամբ, կամ էլ անօրինական ոսնձգության իր

դասվի ու բարի համբավի նկատմամբ (ԶԶԻՄԴ 17-րդ հոդվածի 1-ին մաս):

Յուրաֆանջյուր ու ունի իր անձնական ու ընտանեկան կյանքի, բնակարանի և նամակագրության հարգանքի իրավունք (ՄԻԵԿ 8-րդ հոդվածի 1-ին մաս):

3. ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

Յուրաֆանջյուր մարդ ունի իր կարծիքն ազատ արտահայտելու իրավունք. այդ իրավունքն ընդգրկում է անկախ լրատվական սահմաններից բանավոր, գրավոր կամ մամուլի միջոցով կամ էլ զեղարվեստական ձևով արտահայտված կամ մի այլ ձևով սեփական ընտրությամբ բոլոր տեսակի տեղեկություններ ու զաղափարներ որոնելու, ստանալու և տարածելու ազատությունը (ԶԶԻՄԴ 19-րդ հոդվածի 2-րդ մաս):

Յուրաֆանջյուր ունի իր առողջության մասին հավաքված ցանկացած տեղեկություն ստանալու իրավունք (ՄԻԵԿ 10-րդ հոդվածի 2-րդ մաս):

4. ՄԱՐՄՆԻ ԱՆՁԵՌՆԱՄԵՆԵԼԻՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

Առողջադասության ոլորտում միջամտությունը կարող է իրականացվել միայն այն դեպքում, երբ դրան ենթարկվող անձն ինքնակամ և գիտակցաբար է սվել իր համաձայնությունը (ՄԻԵԿ 5-րդ հոդված):

5. ԿՅԱՆՔԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

Յուրաֆանջյուր մարդ ունի կյանքի իրավունք: Այդ իրավունքը լրացնում է դատարանի օրենքով: Ոչ ոք չի կարող լինել կամայականորեն զրկվի կյանքից (ԶԶԻՄԴ 6-րդ հոդվածի 1-ին մաս):

Յուրաֆանջյուրի կյանքի իրավունքը լրացնում է օրենքով: Ոչ մեկին չի կարելի դիտարկել որպես զրկել կյանքից այլ կերպ, քան ի կատարումն դատարանի կայացրած դատավճռի՝ այն հանցագործության համար, որի կատակցությամբ օրենքով նախատեսված է այդ դատավճռը (ՄԻԵԿ 2-րդ հոդվածի 1-ին մաս):

6. ԱՌՈՂՋՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՎԵԼԱԳՈՒՅՆՍ ՅԱՍՆԵԼԻ ՄԱԿԱՐԴԱԿԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

1. Սույն դաշնագրին մասնակցող լրատվությունները ճանաչում են ֆիզիկական և հոգեկան առողջության առավելագույնս հասանելի մակարդակի բոլորի իրավունքը: 2. Այդ իրավունքի լիակատար իրականացմանը հասնելու համար՝ սույն դաշնագրին մասնակցող լրատվությունների կողմից ձեռնարկվելիք ֆայլերը լրացնում են (ա) համաձայնակային, տեղաձայնակային, մասնագիտական և այլ հիվանդությունների կանխարգելումը, բուժումը և վերահսկումը. (բ) այնպիսի մայրամասների ստեղծում, որոնք կարող են ադապտվել հիվանդության դեպքում բոլորի նկատմամբ բժշկական օգնությունը և բժշկական խնամքը (ՏՏՄՄԻՄԴ 12-րդ հոդված):

Առողջության դաշնագրի իրավունքի արդյունավետ իրացումն ադապտվելու նպատակով Կողմերը պարտավորվում են, ուղղակիորեն

կամ ղեռակա կամ մասնավոր կազմակերպությունների հետ համագործակցելով, ձեռնարկել համադասասխան միջոցներ, որոնք, մասնավորապես, ուղղված կլինեն՝ 1) վասառողջության դասճանաչումները հնարավորին չափ վերացնելուն, 2) խորհրդասվական և կրթական հնարավորություններ ադահովելուն՝ առողջությունը խթանելու և առողջության հարցերում անհատի դասասխանավությունը խրախուսելու նդասակով, 3) համաճարակային, սեղային (էնդեմիկ) և այլ հիվանդությունները, ինչդես նաև դժբախտ դասահարները հնարավորին չափ կանխելուն (ԵՍԽ 11-րդ հողված):

7. ԽՈՇՏԱՆԳՈՒՄՆԵՐԻՑ ԵՎ ԴԱԺԱՆ, ԱՆՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՈՒ ԱՐԺԱՆԱՊԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ ՆՎԱՍՏԱՑՆՈՂ ՎԵՐԱԲԵՐՄՈՒՄՆԵՐԻՑ ԱԶԱՏ ԼԻՆԵԼՈՒ ԻՐԱՎՈՒՄՔ

Ոչ ոք չդես է ենթարկվի խոսանգումների կամ դաժան, անմարդկային կամ արժանադասվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի կամ դասժի: Մասնավորապես, ոչ ոք չի կարող առանց իր ազատ արսահայտված համաձայնության ենթարկվել բժական կամ գիսական փորձերի (ԶԶԻՄԴ 7-րդ հողված):

Ազատությունից գրկված բոլոր անձինք ունեն մարդասիրական վերաբերմունքի և մարդկային անհատին հատուկ արժանադասվության հարգման իրավունք (ԶԶԻՄԴ 10-րդ հողվածի 1-ին մաս):

Ոչ ոք չդես է ենթարկվի խոսանգումների կամ անմարդկային կամ արժանադասվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի կամ դասժի (ՄԻԵԿ 3-րդ հողված):

8. ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԶԱՂԱԶԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆԸ ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ԻՐԱՎՈՒՄՔ

Յուրաքանչյուր քաղաքացի առանց սահմանափակումների դես է իրավունք և հնարավորություն ունենա ա) մասնակցելու դեսական գործերը վարելուն՝ ինչդես անմիջականորեն, այնդես էլ ազատորեն ընսրված ներկայացուցիչների միջոցով (ԶԶԻՄԴ 25-րդ հողված):

9. ԽՏՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՄՆԻՑ ԶԵՐԾ ՄՆԱԼՈՒ ԵՎ ՀԱԿԱՍԱՐՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՄՔ

Բոլոր մարդիկ հավասար են օրենքի առաջ և առանց որևէ խսրականության օրենքով ենթակա են հավասար դաստդանության: Այդ առնչությանը որևէ կարգի խսրականություն դես է արգելվի օրենքով և օրենքը բոլոր անձանց համար դես է երաժխավորի հավասար և արդունավես դաստդանություն խսրականությունից, ըստ որևէ հասկանիժի, այն է՝ ըստ ռասայի, մաակի գույնի, սեռի, լեզվի, կրոնի, քաղաքական կամ այլ համոզմունքների, ազգային կամ սոցիալական ծագման, գույքային վիճակի, ծննդի կամ այլ հանգամանքի (ԶԶԻՄԴ 26-րդ հողված):

Սույն դաանագրի մասնակից դեսությունները դարսավորվում են ադահովել, որ սույն դաանագրում հռչակված իրավունքները կիրականացվեն առանց որևէ խսրականության, այն է՝ ռասայի, մաակի գույնի,

սեռի, լեզվի, կրոնի, ֆաղափական կամ այլ համոզմունքների, ազգային կամ սոցիալական ծագման, ծննդի կամ այլ հանգամանքի կադալկացությամբ (ԶԶԻՄԴ 2-րդ հոդվածի 2-րդ մաս, ՏՄՄԻՄԴ 2-րդ հոդվածի 2-րդ մաս):

Սույն Կոնվենցիայով սահմանված իրավունքներից և ազատություններից օգտվելն արդարև համարվում է առանց խտրականության, այն է՝ անկախ սեռից, ռասայից, մաշկի գույնից, լեզվից, կրոնից, ֆաղափական կամ այլ համոզմունքից, ազգային կամ սոցիալական ծագումից, ազգային փոխանասնությանը ղայկանելուց, գույքային դրությունից, ծննդից կամ այլ դրությունից (ՄԻԵԿ 14-րդ հոդված):

ՊԱՑԻԵՆՏՆԵՐԻ 14 ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԸ ԵՎ ԴՐԱՆՑ ՎԵՐԱԿԱՆՁՆՈՒՄԸ ԽԱԽՏՄԱՆ ԴԵՊՔՈՒՄ

2002 թվականին եվրոպական կազմակերպություններից մեկի՝ «Ակտիվ ֆաղափարության ցանցի» կողմից մշակվել է Պացիենտների իրավունքների եվրոպական խարտիան, որը սահմանում է Պացիենտի իրավունքների հստակ, համադարձակ ցրջանակ:

Թեև խարտիան իրավաբանորեն դառաչադիր չէ, սակայն այն թույլ է տալիս ի մի բերել հոգեկան առողջության խնդիրներ ունեցող անձանց՝ որդես մարդու իրավունքների խախտման Տեսանկյունից խոցելի խումբ ներկայացնող Պացիենտների հիմնական իրավունքները բուժօգնություն ստանալիս:

Նկատենք նաև, որ այս իրավունքների մեծ մասն իր արժանատիքում է գտել հայաստանյան օրենսդրության մեջ: Պացիենտի 14 իրավունքների իմացությունը թույլ է տալիս արագ կողմնորոշվել և հասկանալ, թե առանձին դեպքերում կոնկրետ որ իրավունքն է խախտվել:

ՔԻՇԵՔ.

Խարտիայով սահմանված Պացիենտի 14 իրավունքներն են՝

1. Կանխարգելման միջոցառումների իրավունք,
2. Բուժօգնության մասշտաբի իրավունք,
3. Առողջական վիճակի և բուժօգնության վերաբերյալ Տեղեկատվություն ստանալու իրավունք,
4. Բժշկական միջամտությանը համաձայնություն տալու իրավունք,
5. Բժշկական օգնություն և սղասարկում իրականացնողի ազատ ընտրության իրավունք,
6. Մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիության և գաղտնիության իրավունք,
7. Պացիենտի ժամանակը հարգելու իրավունք,
8. Բուժման որակի չափորոշիչների Պահպանման իրավունք,
9. Բուժման անվստահության իրավունք,
10. Նորարարության և ժամանակակից բուժման իրավունք,
11. Ոչ անհրաժեշտ առաջադրանքներից և ցավից զերծ մնալու իրավունք,
12. Բուժման անհատական մոտեցման իրավունք,
13. Բողոքարկման իրավունք,
14. Փոխհատուցման իրավունք:

Ինչդեռ Տեսնում եմ, վերոնշյալ 14 իրավունքներից նախավերջինը *բողոքարկման իրավունքն է, իսկ վերջինը՝ փոխհատուցում ստանալու իրավունքը*: Ուստի, բժշկական օգնություն և սղասարկում ստանալիս, եթե կարծում եմ, որ Ձեր իրավունքները խախտվել են, աղա խորհուրդ եմ տալիս ձեռնարկել համադաստիսան միջոցներ՝ վերականգնելու Ձեր խախտված իրավունքները, իսկ որոշ դեպքերում՝ նաև ստանալու փոխհատուցում: Ընդհանուր առմամբ, խախտված

իրավունքների վերականգնումը կասարվում է հետևյալ փուլերով:

Ցանկացած դեմքում, երբ խախտվել են Ձեր իրավունքները, Դուք կարող եք դիմել համադասասխան իրավասու մարմիններին՝ Ձեր խախտված իրավունքների վերականգման նպատակով: Կախված խախտման դրսևորումից և դրա վերականգմանը սանող ճանադարհի ընտրությունից՝ արդյունքները կարող են լինել տարբեր:

1. Եթե Ձեր իրավունքները խախտվել են բուժհաստատությունում, ադադ տեք է դիմել այդ նույն բուժհաստատության սնտրեմին, գլխավոր բժշկին, բաժնի վարիչին կամ այդ հաստատությունում այլ վերադաս մարմնին:
2. Որոշ հոգեբուժական հաստատություններ գտնվում են մարզդետարանների վերահսկողության ներքո. այն դեմքերում, երբ Ձեր իրավունքները խախտվել են նմանատիդ հոգեբուժական հաստատություններում, կարող եք դիմել մարզդետարան:
3. Միևնույն ժամանակ Ձեր, որդես դացիենտի իրավունքների խախտման դեմքում, կախված դրա բնույթից, կարող եք դիմել ՀՀ առողջադադախության նախարարություն, ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն, ինչդես նաև Խնամակալության և հոգաբարձության մարմին:
4. Բոլոր դեմքերում, երբ բուժհաստատությունը խախտել է Ձեր իրավունքները, Դուք կարող եք դիմել Մարդու իրավունքների դաշտդանին (Օմբուդսման):
5. Ցանկացած դեմքում, երբ Ձեր նկատմամբ թույլ տրված իրավախախտումը կրում է հանցադործության բնույթ, Դուք կարող եք այդ մասին հարդորում ներկայացնել Ոստիկանության բաժին կամ Դատախազություն:
6. Հաճախ խախտված իրավունքների միակ և արդյունավետ դաշտդանության միջոցը հանդիսանում է դատական կարգով բողդարկումը:
7. Կարևոր է նկատել, որ ՀՀ Զրեական դատավարության օրենսգրքի համաձայն՝ րեական գործով վարույթին դաշտդանի մասնակցությունը դարտադիր է, երբ կասկածյալի կամ մեղադրյալի մոտ առկա է հոգեկան հիվանդություն կամ ժամանակավոր հիվանդագին հոգեկան խանգարում: Այստեղից հետևում է, որ եթե Դուք կասկածվում կամ մեղադրվում եք հանցադործության կատարման մեջ, ադադ Ձեզ՝ անվճարունակ լինելու դարտադայում, դետության միջոցների հաշվին կտրամարդի փատատաբան:
8. Բոլոր այն դեմքերում, երբ խախտվել են Ձեր իրավունքները, Դուք կարող եք դիմել մարդու իրավունքների դաշտդանությանը գրադղող հատատական կազմակերդություններ:

Առողջադատության նախարարություն

Նախարար` Դերենիկ Դումանյան
Հասցե` Երևան 0010,
Հանրադատության հրադարակ, Կառավարության սուն 3
Հեռախոս` (+374)(10) 544028, (+374)(10) 544027
Թեժ գիծ` (+374)(10) 528872
Էլ. փոստ` info@moh.am
Վեբ կայք` www.moh.am

Սարդու իրավունքների դաճճդան

Պաճճդան` Կարեն Անդրեասյան
Հասցե` Երևան 0002, Պուլսկին փ. , շ. 56ա
Հեռ.՝ (+374)(10) 537651,
Թեժ գիծ` 1-16
Ֆախս` (+374)(10) 538842
Էլ. հասցե` ombuds@ombuds.am
Վեբ կայք` www.pashtpan.am

Հանրային դաճճդանի գրասենյակ

Ղեկավար` Մասիս Ղազանչյան
Հասցե` Երևան 0009, Կորյուն փ. շ. 8 բն.5
Հեռ.՝ (+374)(10) 583844, (+374)(10)586015

«Հելսինկյան քաղաքացիական ասամբլեայի Վանամորի գրասենյակ» ՀԿ

Նախագահ` Արթուր Սաֆունց
Հասցե` Վանամոր, Տիգրան Մեծ փ., շ. 59
Հեռ.՝ (+374) (0322) 42268
Էլ. հասցե` hcav@hcav.am
Վեբ կայք` www.hcav.am

Հայկական հոգեբուժական ասոցիացիա

Պատվավոր նախագահ` Մարիեսա Մելիք-Փաճայան
Նախագահ` Արմեն Սողոյան
Հասցե` Երևան 0025, Ս.Հովսեփյան 2Ա, Հոգեբուժական ԲԿ
Հեռ` (+374)(098)348983
Էլ. հասցե` apsecretariat@apnet.am կամ soghoyan@apnet.am
Վեբ կայք` www.apnet.am

«Հոգեկան առողջության հիմնադրամ» ՀԿ

Տնօրեն՝ Կարեն Նահապետյան
Հասցե՝ Երևան, Հանրապետության 82, բն. 6
Հեռ.՝ (+374) (10)544504
Ֆաքս՝ (+374)(10) 544504
Էլ. հասցե՝ mhf@mentalhealth.am
Վեբ կայք՝ www.mentalhealth.am

«Աջակցություն հոգեկան առողջությանը» ՀԿ

Նախագահ՝ Արամ Ալեքսանյան
Հասցե՝ Սևան 1501, 5-րդ միկրոշրջան, 1 շենք, սեն. 3
Հեռ.՝ (+374) (91) 064466, (+374)(10) 616659, (+374)(261)60777

«Խնամք» ՀԿ

Նախագահ՝ Վահագն Մաժինյան
Հասցե՝ Երևան, Մոլորվական 2
Հեռ.՝ (+374)(91) 465775
Էլ. հասցե՝ khnamk@hotmail.com

«Առողջադատական նախաձեռնությունների հայկական կենտրոն» ՀԿ

Վիզելեսա Ջոփունյան, իրավաբան
Հասցե՝ Երևան 0001, Թումանյան փ. 8-423
Հեռ.՝ (+374)(10) 521218
Էլ. հասցե՝ zopunyan@healthrights.am
Վեբ կայք՝ www.healthrights.am

